

עוד על ירקות ופירות בכתבים רבניים בימה"ב

לכבוד העורך,

הנני מאשר ברוב תודה קבלת גליון אסיא לחודש שבט (אסיא עה-עו, שבט תשס"ה) ומצאתיו כקודמיו מלא וגדוש ועל כך הוקרת. הנני שולח לכם מספר הוספות למאמרו של הרב ד"ר אברהם אופיר שמש שי' 'ירקות, קטניות ופירות העץ בכתבים רבניים בימי הביניים'.

עץ חרוב

כתב¹ על עץ חרוב. ויש לציין לגמרא בבכורות²:

"חרוב זה משעת נטיעתו עד שעת גמר פירותיו שבעים שנה".

וכן מסופר במסכת תענית³ על חוני המעגל שישן שבעים שנה כשהתעורר משנתו ראה אדם שהיה מלקט מפירותיו של עץ חרוב.

אמר לו חוני: אתה הוא זה שנטעת את העץ?

ענה לו האיש: לא, בן בנו אני.

אמר לו חוני: מוכח מזה שישנתי שבעים שנה.

החרובים הם עצים מאריכי ימים אולם, כרגיל הם מניבים יכול מסחרי

אחרי שש עד שמונה שנים מזמן נטיעתם.

בספר הצומח והחי במשנה⁴ הסבירו את שבעים השנה של החרוב, משום שהחרובים הם דו-ביתיים, ויש עצי זכר בני 60-70 שנה הופכים להיות אנדרוגינים, ועשויים להתחיל לתת פירות בשעת הנטיעה, לא ברור מה מינו של העץ, נמצא איפוא שעץ חרוב נתן פריו אחר שבעים שנה.

ובשו"ת להורות נתן⁵ כתב שכיום נשתנו הטבעיים ולכן עץ החרוב

מוציא פרי אף קודם שבעים שנה.

1 בעמ' 103.

2 ח, א.

3 כג, א.

4 פרופ' יהודה פליקס - עמ' 71 ועיי"ש בהרחבה.

5 הרב נתן געשטעטנער ח"ה סי' ט.

תמר

מקור נוסף לכך שאכלת תמרים מוסיפה בריאות וחוזק מובא בגמרא במסכת עירובין (סח, א) :

"ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה אמר להו רבא נישילה לאימיה אי צריכא נחים ליה נכרי אגב אימיה אמר ליה רב משרשיא לרבא אימיה קא אכלה תמרי א"ל אימור תונבא בעלמא הוא דנקט לה..."

[=תינוק שנשפכו בשבת המים החמים שהוכנו עבור מילתו, אמר רבא שישאלו את אמו של התינוק אם היא צריכה את המים. (שאם צריכה היא את המים) יחמם לה אותם הנכרי אגב אמו, (כיון שילדת בחזקת סכנה היא), ונתברר שהאם (היולדת) אוכלת תמרים (ומכיוון שכך היא אינה מסוכנת ואין צריך לחלל שבת עבורה, ואפילו לא ע"י אמירה לנכרי)].

ומפרש רש"י⁶: "כלומר, הא חזונו לאינה כריכה חמוץ לשתות דהא חזונו נמי אכלה". דהיינו, שהיות והיולדות אוכלת תמרים שהם ציון, אין הכרח שתשתה חמין. ובתוס'⁷ מובא תיאור המעשה באריכות.

במסכת תענית⁸ ישנה אזרהה לכמות התמרים שמותר לאכול כמסופר בגמרא⁹:

"עולא איקלע לבבל חזי מלא צנא דתמרי בזוזא אמר מלא צנא דבובשא בזוזא ובבלאי לא עסקי באורייתא? בליליא צערוהו אמר מלא צנא דסכינא בזוזא ובבלאי עסקי באורייתא!"

[=עולא הזדמן במסעותיו לבבל, ראה שמוכרים מלוא הטנא תמרים בזוז אחד בלבד, (והיה תמה על כך) ואמר: מלא הטנא דבש בזוז אחד והבבלים אינם עוסקים בתורה? (ומפרש רש"י ד"ה ובבלאי לא עסקי – שהרי יש להם מזונות בזול ובלא טורח). אכל עולא כמות גדולה של תמרים ובלילה צערוהו התמרים (גרמו לו שלשול). חזר ותמה באומרו מלוא הטנא סכינים בזוז מוכרים בבבל וכיצד יש לבבליים זמן וכוח ללמוד תורה? ומפרש רש"י (ד"ה מלא צנא – שמתוך שלוקחין אותו בזול אוכלין מהן הרבה ומצערים אותם)].

עוד מובא בגמרא¹⁰:

"...ואמר רב חנא בגדתאה תמרי משחנן משבען משלשן מאשרן ולא מפנקן..."

6 שם, ד"ה הא אכלה תמרי.

7 גיטין ת, ב ד"ה אע"ג.

8 ט, ב.

9 שם.

10 שם.

[=רב חנא בגדתא אמר שהתמרים משלשלות מחזיקות כח ואינן מרבות אסטניסא על הלב וכולן לשבח (כלומר, על אף כל המעלות שנאמרו בתמרים, ועל שהתמר מתוק הוא, כולן לשבח נאמרו)].

בהמשך הגמרא נאמר:

"... אמר רב אכל תמרים אל יורה מיתבי תמרים שחרית וערבית יפות במנחה רעות בצהרים אין כמותן ומבטלות שלשה דברים מחשבה רעה וחולי מעים ותחתוניות..."

[=אמר רב שהתמרים יש בהם כמה מעלות. טובות למאכל בצהרים, ומבטלות שלושה דברים: מחשבה רעה, (דאגה לפי שמשמחות את הלב), וחולי מעיים ותחתוניות (טחורים)].

במענה לשאלה וכי אמרנו שהם לא מעולות, מתרצת הגמרא (שם): "עלויי מעלו, ולפי שעתא טרדא..." [=מעולות הן, אך לפי שעה הן גורמות טירדה ושכרות].

ועוד אזהרה מוצאים אנו בגמרא¹¹:

"...דאמר אבבי אמרה לי אם: תמרי מקמי נהמא כי נרגא לדיקולא, בתר נהמא כי עברא לדשא".

[=התמרים שאוכלים קודם אכילת לחם הן כמו גרוזן לדקל. ומפרש רש"י (ד"ה כי עברא לדשא – מחזיקות את הגוף כבריח את הדלת)].

שמן זית

סגולתו של שמן זית כמועיל לבריאות ומונעת פגיעה בזכרון כפי שציין העורך¹² למסכת הוריות יש לציין עוד לגמרא במסכת מנחות¹³:

"וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה¹⁴ מאי שנא תקועה, אמר רבי יוחנן: מתוך שרגילין בשמן זית חכמה מצויה בהן".

בענין אכילת זיתים בשמן זית האריכו בקובץ בית אהרן וישראל¹⁵.

יצחק יהודה רוזן

מקור: אסיא עז-עז, עמ' 193-195 (2006)

11 שם.

12 בהע' 95.

13 פה, ב.

14 שמואל ב' יד, ב.

15 שנה יט גל' ד (קייב) עמ' קנג.